

УДК 376:343.811(4)

ФУЧИЛА Олена Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
іноземних мов,

Національний університет «Львівська політехніка»;

БАЛАЦЬКА Любов Петрівна,

старший викладач кафедри іноземних мов,

Національний університет «Львівська політехніка»

e-mail: helenfuchila@gmail.com

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ У ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ЗАКЛАДАХ ЄВРОПИ

У статті розглянуто деякі аспекти організації освіти дорослих у пенітенціарних закладах Європи з урахуванням проблем їхньої ресоціалізації та працевлаштування після звільнення. Автором проаналізовані можливості розширених навчальних програм, розроблених з використанням трьох складових, а саме, функціональної грамотності, професійних навичок та мотивації.

Ключові слова: освіта дорослих; пенітенціарні заклади; професійна освіта; ресоціалізація; розширена навчальна програма; мотивація.

Постановка проблеми. Освіта дорослих у пенітенціарних закладах набуває усе більшого значення в умовах сучасного суспільства знань. Особи, що звільняються після терміну покарання, мають пройти непростий шлях ресоціалізації у суспільство, тобто, знайти роботу та відновити стосунки з родиною. Оскільки технічний рівень у світі стрімко зростає, навіть декілька років, проведених в ізоляції від суспільства, можуть створити перешкоду у цьому процесі. Отже, важливо дослідити досвід розвинених країн Європи у напрямку створення умов для повернення у суспільство осіб, що відбули покарання за злочини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема базової та професійної освіти дорослих присвячено праці науковців В. Давидової, О. Дубасенюк, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, О. Огієнко й багатьох інших українських учених. Однак освіту ув'язнених вивчали в основному закордонні науковці, такі як І. Аертсен (I. Aertsen), К. Бейенс

(K. Beyens), Г. Вангерк (G. Vanherk), К. Ворнер (K. Warner), А. Гелеманс (A. Hellemans), Й. Готалс (J. Goethals), С. Дельтенре (S. Deltrenre), Д. Льюїс (D. Lewis), Т. Лангелід (T. Langelid), Е. Маес (E. Maes), І. Мерфі (I. Murphy) [1], Н. Патерсон (N. Paterson), С. Снакен (S. Snacken), М. Соуто-Отеро (M. Souto-Otero) [1], Х. Тубекс (H. Tubex), Дж. Хоулі (J. Hawley) [1] тощо.

Мета статті – проаналізувати деякі аспекти освіти дорослих у пенітенціарних закладах Європи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Резолюція Ради Євросоюзу від листопада 2011 року щодо оновлення положення про освіту дорослих встановлює, що «підтримка рівності, соціальна цілісність та активне громадянство через навчання дорослих» – це пріоритетний напрямок у складі усього стратегічного плану Європейського співробітництва у освіті та навчанні «Освіта і Навчання 2020» [2, с. 6]. Згідно з цим пріоритетом, країнам ЄС рекомендовано сфокусуватись, серед іншого, на «звертанні до навчальних потреб людей ... у особливих ситуаціях виключення з навчання, таких як особи, що перебувають у лікарнях, будинках опіки та в'язницях, та забезпеченні їх адекватною підтримкою». Висновки Ради ЄС «Інвестування в освіту та навчання – відгук на переосмислення освіти» запрошує країни Євросоюзу «запевнити забезпечення рівних можливостей для доступу до якісної освіти» та до «зменшення кількості низько-кваліфікованих дорослих, пропонуючи їм навчальні можливості, пристосовані до їхніх індивідуальних потреб» [3, с. 3].

Грамотність у ХХІ ст. вже не сприймається як комплекс базових навичок, що його розвивають у дітей на протязі перших років навчання у школі. Це – комплекс навичок, знань та стратегій особистісного розвитку, які людина розбудовує на протязі життя у різноманітних контекстах (політичному, ринковому, соціо-культурному, суспільному тощо) у взаємодії із іншими представниками спільноти, до якої вона належить, та інших спільнот, у діяльності яких вона бере участь [4]. Саме тому грамотність у сучасному розвинутому суспільстві називається функціональною. Як стверджує Ю. Закаулова, «основним фактором соціального розвитку європейського суспільства безумовно є освічена європейська спільнота, інтеграція якої допоможе об'єднати і збагатити її громадян, підготувати їх до непростих випробувань, які готує їм нове тисячоліття, навчити усвідомлювати справжні цінності і передавати їх наступним поколінням» [5, с. 161].

Освіта і навчання можуть бути забезпечені у різноманітних місцях, одне з яких – територія в'язниць. В'язниці формують дуже специфічне навчальне середовище з чітко вираженими викликами, що відрізняються від тих, з якими стикаються освітяни у загальному секторі освіти. По-перше, освіта та навчання у в'язницях забезпечуються в умовах перенаселених установ з населенням в середньому 105% по усій території ЄС. По-друге, населення в'язниць є все більше різноманітним. Наприклад, в таких країнах, як Греція чи Бельгія, більше 40% ув'язнених – це іммігранти, народжені поза межами цих країн. Тим не менше, незважаючи на ці виклики, існує підтвердження того, що інвестування у навчання та освіту ув'язнених варто проводити. Наприклад, оцінювання витрат та користі від освіти ув'язнених для суспільства Великобританії показало, що користь від неї удвічі перевищила інвестиції. Таким чином, варто вивчити досвід, якість та ефективність сучасного забезпечення освітою у європейських в'язницях [1, с. 5].

У більшості європейських країн забезпечення освіти та навчання є вимогою, закріпленою у законодавстві. Хоча це загалом відноситься до усіх ув'язнених, у деяких країнах вважають, що тільки деяким групам потрібно надавати освітні можливості або особливий пріоритет (наприклад, підліткам, в'язням з низьким рівнем базових навичок грамотності). В інших країнах ув'язненим надають тільки певні види освіти (наприклад, тільки початкова освіта). Загалом, освіту та навчання у пенітенціарних установах можна поділити на три категорії:

- 1) загальна освіта, тобто, курси з таких предметів, як математика, природничі науки, історія, географія, іноземні мови, базова грамотність тощо;
- 2) професійна освіта та навчання, тобто освіта та навчання, що мають на меті надати учням знання, виробничий досвід, навички та / або компетентності для виконання певного фаху;

3) неформальне навчання, наприклад, діяльність у сфері професійного навчання, що не веде до отримання сертифікату державного зразка, деякі види діяльності з галузі мистецтва або ремесла та програми, сфокусовані на особистісних проблемах злочинців, що мають допомагати ув'язненим в усвідомленні та зменшенні агресії, розвитку правильного відношення до зловживання алкоголем чи наркотиками, а також мотиваційні програми спрямовані на підготовку до інтеграції у суспільство після звільнення.

Дані дослідження показують, що участь у освіті та навчанні серед дорослих в'язнів в середньому є меншою ніж 25% у більшості європейських країн. Але дослідження також показує, що в загальному перешкодами для участі у освітніх програмах є брак мотивації та попередній негативний досвід навчання. Відношення до загальної освіти є, таким чином, ключовим викликом у процесі залучення ув'язнених до освіти. В Болгарії, наприклад, система цінностей жінок-в'язнів є однією із причин відмови від освітніх можливостей, які їм пропонують – для багатьох із них «освіта не є їхнім життєвим пріоритетом» [1, с. 24]. У Словенії причини відмови від освіти – це найчастіше брак мотивації, проблеми алкоголізму та наркоманії, а також попередні труднощі у навчанні.

Рекомендації Ради Європи щодо освіти у в'язницях та Європейські правила ув'язнення підкреслюють важливість забезпечення розширених навчальних програм для в'язнів. Такі розширені програми мають заповнити широкий діапазон можливостей для критичної рефлексії та особистісного розвитку, для розвитку у правопорушників важливих та потрібних знань і навичок та розширення сприйняття їхньої ролі у суспільстві та особистого майбутнього.

Як зазначено вище, базові навички грамотності – це для багатьох в'язнів перша прогалина у навчанні, яку потрібно заповнити. Тим не менше, досвід показує, що для цього потрібно розширити межі базової грамотності, арифметики та мови через включення у процес навчання таких напрямків, як базові знання з охорони здоров'я, особистого розвитку, основ фінансових знань тощо. Навчання в межах такого комплексу перестає сприйматись як шкільні уроки, до яких уже склалося стійке негативне відношення, натомість воно пропонує знання та навички, які можуть допомогти у подальшій реінтеграції. Наприклад, у Великій Британії харитативна організація «Сейф Граунд» (англ. – Safe Ground – «безпечний ґрунт») допомагає ув'язненим формувати навички грамотності у тісному зв'язку із навичками батьківства через засоби драматичного мистецтва для покращення стосунків із їхніми родинами у програмах «Сімейний чоловік» (англ. – 'Family Man') та «Ув'язнені батьки» (англ. – 'Fathers Inside') [6]. Ці курси мають на меті адресну допомогу їхнім учасникам у таких напрямках, як освіта, працевлаштування та особистісний розвиток, а також збереження родинних зв'язків, які відіграють важливу роль у запобіганні повторним ув'язненням.

В документі під назвою «Європейські правила ув'язнення» стверджують, що «ув'язнені із потребами в базовій грамотності в напрямках письма та арифметики, а також ті, кому бракує професійної освіти, повинні мати пріоритет» [7, с. 54]. Натомість опитування, проведені у країнах європейської півночі, свідчать, що більшість ув'язнених, які бажають розпочати освіту у пенітенціарному закладі, віддають перевагу професійному навчанню. Професійно спрямовані курси посідають чільне місце у навчальних програмах, що їх пропонують ув'язненим, бо вони допомагають у доступі до працевлаштування. Але таке професійне навчання паралельно надає також знання, що допомагають у особистісному розвитку, та формуванні функціональних навичок «широкого спектру», які можна застосовувати у домашньому оточенні.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, в економічно розвинених країнах Європи освіта та навчання у пенітенціарних закладах набуває особливого значення. Цей процес сьогодні вже не означає лише освоєння навичок функціональної грамотності (тобто, читання, письма та арифметики) чи професійно-технічних навичок. Він повинен містити обидві вище названі складові та, крім того, мотиваційну складову, яка має забезпечити підвищення самооцінки ув'язнених, упевненості у власних можливостях для досягнення життєвих цілей та, як наслідок, конкурентоспроможності на ринку праці після декількох років ізоляції від суспільства, що стрімко розвивається. Саме такі розширені навчальні плани, що містять усі три складові, можуть призвести до повноцінної ресоціалізації та реінтеграції особи, що відбула покарання, у суспільство. Оскільки у різних

країнах Європи до навчання у в'язницях існують різні підходи, вважаємо за доцільне подальші дослідження цього питання з метою узагальнення європейського досвіду та використання його в українських пенітенціарних закладах.

Список використаної літератури

1. Hawley J. Prison Education and Training in Europe: Current State-of-play and Challenges / Jo Hawley, Iona Murphy, Manuel Souto-Otero // Brussels: European Commission, 2013. – 62 p.
2. Council of the European Union. Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning / Official Journal of the European Union, 2011. – 6 p.
3. Council of the European Union. Council Conclusions on investing in education and training - a response to Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes and the 2013 Annual Growth Survey / Brussels, 2011. – 8 p.
4. Mukan N. Functional literacy learning in the system of adult education in Belgium / N. Mukan, O. Fuchyla // Advanced education, 2016. – 6. – С. 34–39.
5. Закаулова Ю.В. Болонський процес: створення європейського освітнього простору / Ю.В. Закаулова // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2008. – №55. – С. 161–165.
6. Safe Ground: Programmes & Services [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.safeground.org.uk/>
7. European Prison Rules / Council of Europe, 2006. – 133 p.

References

1. Hawley, J., Murphy, I., Souto-Otero, M. (2013). *Prison Education and Training in Europe: Current State-of-play and Challenges*. European Commission, Brussels.
2. Council of the European Union (2011). Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning. Official Journal of the European Union, Brussels.
3. Council of the European Union (2013). Council Conclusions on investing in education and training - a response to Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes and the 2013 Annual Growth Survey. Brussels.
4. Mukan, N., Fuchyla, O. (2016). *Functional literacy learning in the system of adult education in Belgium*, Advanced education, 6, 34-39.
5. Zakaulova, Ju. (2008). The Bolonian process: creation of European educational space. *Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University*, 55, 161–165. (in Ukr.).
6. Safe Ground: Programmes & Services. Retrieved from <http://www.safeground.org.uk/>
7. Council of Europe (2006). European Prison Rules, Brussels.

FUCHYLA Olena,

Ph.D in Pedagogy, Associate Professor of the Department of Foreign Languages,
National University “Lviv Polytechnics”;

BALATSKA Liubov,

Senior lecturer of Foreign Languages Department,
National University “Lviv Polytechnics”
e-mail: helenfuchyla@gmail.com

SOME ASPECTS OF ORGANIZING ADULT EDUCATION AT PENITENTIARIES IN EUROPE

Abstract. *Introduction. Adult education and training becomes more and more important under the conditions of modern knowledge society. Persons released after finishing their penitentiary sentence must undergo a hard process of reintegration in society, that is, to find a job and resume relations with their families. So far as the technical progress is continuing, even a few years spent in isolation from society can place obstacles in the way of prisoners' resocialization. Therefore, it is very important to study the experience of the developed European countries in creating environment and opportunities for returning ex-prisoners to society, one of the tools for that being their education and training during serving their sentence.*

Purpose. The purpose of the article is to analyse some aspects of adult education in penitential establishments of Europe and find out new examples and possibilities of the provision of education and training in prisons.

Results. Principles of adult education have been developed since the middle of the 20th century. Nevertheless, they have been applied mostly to education and training of law-abiding citizens, and insufficiently to prisoners, because there exist many obstacles on the way of in-prison education in general. These obstacles occur mainly due to prisoners' forced isolation from society in general and from family and labour market in particular. The task of socialization of these people can be resolved by providing a broad curriculum for in-prison education and training including simultaneous acquiring basic literacy skills, vocational skills and motivation. All those are equally important, since prisoners' further reintegration into

society cannot be brought into effect without being functionally literate, competitive in labour market and self-esteem in achieving their goals, which should be motivating and real.

Originality. Some aspects of adult education in European prisons have been thoroughly analysed; the approaches to the problem, namely, combined programs with broad curriculum for prisoners, have been described.

Conclusions. Nowadays, in economically developed European countries, education and training in penitentiaries have become particularly significant. This process no longer means simple acquiring skills of functional literacy (reading, writing, counting), or vocational skills. Nowadays, it contains both mentioned above and, in addition, the third constituent part of the process, namely, the development of motivation, which should increase the self-esteem of penitentiary inmates for their further competitiveness on the labour market after several years of isolation from rapidly developing society. Such broad curricula containing all three components can lead to full resocialization of ex-prisoners into society. The generalized experience of different European countries can be extremely useful in Ukrainian penitentiaries, so further research on the problem is advisable.

Key words: *adult education; penitentiaries; vocational training; resocialization; broad curriculum; motivation.*

*Одержано редакцією 15.05.2017
Прийнято до публікації 20.05.2017*